

POVEĆANJE TRANSPARENTNOSTI FINANSIJSKOG IZVJEŠTAVANJA

INCREASING TRANSPARENCY IN FINANCIAL REPORTING

mr Svjetlana Vranješ, viši asistent¹²⁶

Sadržaj: *Finalni proizvod koji daje proces revizije je izvještaj revizora. U izvještaju revizor izražava svoje mišljenje o tome da li finansijski izvještaji po svim materijalno značajnim pitanjima istinito i objektivno prikazuju stanje imovine, kapitala, obaveza i rezultate poslovanja preduzeća i da li su finansijski izvještaji u skladu sa prihvaćenim računovodstvenim standardima. Mišljenje revizora može da potvrđuje ispravnost finansijskih izvještaja ili da konstatuje neslaganja koja mogu biti manje ili više značajna. Forma i sadržaj izvještaja su u određenoj mjeri standardizovani što olakšava razumjevanje izveštaja od strane raznih korisnika. Korisnici koriste informacije iz finansijskih izvještaja, koji su bili predmet revizije, za donošenje poslovnih odluka i zbog toga žele potvrdu da je sve prikazano u izvještajima istinito i realno. Finansijski izvještaj koji kao prilog sadrži nezavisno mišljenje revizora dobija na svojoj vrijednosti i težini. Treba imati u vidu da revizija ne pruža apsolutno uvjerenje, već uvjerenje u razumnoj mjeri da finansijski izvještaji ne sadrže materijalno značajne pogrešne iskaze. U ovom radu će se predstaviti nove smjernice Međunarodnih standarda revizije u pogledu povećanja transparentnosti rada revizora i kvaliteta revizorskog izvještaja.*

Ključne riječi: *finansijski izvještaji, Međunarodni standardi revizije, proces revizije, izvještaj revizora.*

Abstract: *The final product of the auditing process is the auditor's report. In the report, the auditor expresses his opinion about whether the financial statements are true in all material aspect and do financial statements give fair view of the state of property, capital, liabilities and operating results of the company. Also, auditor has to give opinion about the financial statements in accordance with International Standards on Auditing. The auditor's opinion can confirm the accuracy of the financial statements or notes disagreements which are significant for financial statements. Form and content of the reports are standardized and it facilitates understanding of reports by various users. Investors use the audited information from the financial statements for making decision because they want to confirm that information shown in the report is true and realistic. The financial report includes an independent audit opinion which has high level of the credibility. We should pay attention that auditing does not provide absolute assurance, but auditing provides the belief that the financial statements are free of material misstatement. This paper will present new ISAs guidelines in terms of increasing the transparency of auditors work and the quality of the audit report.*

Key words: *Financial statements, International standards on Auditing, auditing process, auditor's report*

¹²⁶ Ekonomski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci, Majke Jugovića 4, Banja Luka

UVOD

Uslovi savremenog poslovanja mogu se okarakterisati trendom globalizacije tržišta na svjetskom nivou, velikom ekspanzijom proizvodnje i prometa te povećanjem stepena liberalizacije međunarodne trgovine i finansiranja. Navedeni uslovi dovode do poteškoća u odlučivanju investitora u pogledu pitanja gdje plasirati sredstva i kako napraviti najbolji izbor za ulaganje. Investitori se u velikoj mjeri oslanjaju na informacije o poslovanju izvještajnog entiteta koje su prezentovane i objelodanjene u finansijskim izvještajima. Kako bi finansijski izvještaji poprimili karakter kvalitetnih finansijskih izvještaja, neophodno je da se oblikuju prema međunarodnoj profesionalnoj regulativi. Neizbježno je naglasiti da vršenje revizije finansijskih izvještaja predstavlja krajnji pečat tim izvještajima putem mišljenja koje revizor izražava o finansijskim izvještajima i poslovanju entiteta.

Cilj revizije je da poveća stepen poverenja koje potencijalni korisnici imaju u finansijske izvještaje što se postiže na taj način da revizor izražava mišljenje o tome da li se finansijski izvještaji, po svim bitnim pitanjima, sastavljani u skladu sa pripremljenim okvirom finansijskog izvještavanja. Važna stavka za formiranje mišljenja revizora je da Međunarodni standardi revizije primoravaju da revizor u razumnoj mjeri stekne uvjerenje da finansijski izvještaji ne sadrže materijalno pogrešne iskaze, bilo da je uzrok kriminalna radnja ili greška.

Standardizovanim i kvalitetnim revizorskim izvještajima se može smanjiti informaciona asimetrija i negativna selekcija, što zainteresovanim korisnicima finansijskih izvještaja pruža veću sigurnost. Na taj način se mogu podstaknuti investicije i veća mobilnost kapitala, što kao rezultat može dovesti do razvoja privrede zemlje putem uspješnih investicija.

ZNAČAJ KVALITETNOG FINANSIJSKOG IZVJEŠTAVANJA ZA PROCES REVIZIJE

Osnovna uloga finansijskog izvještavanja je kreiranje informacija korisnih za donošenje odluka finansijske prirode. Prilikom izvještavanja prvenstveno se uzimaju u obzir odluke koje mogu donijeti investitori, kreditori i drugi povjerioci preduzeća. Svaki od njih ima različite potrebe za informacijama u zavisnosti od prirode odluka koje na osnovu dobijenih informacija donose. U interesu investitora je da formiraju portfolio koji je sačinjen

Svetlana Vranješ je asistent na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Banjoj Luci na predmetima Revizija, Revizija finansijskih izvještaja i Interni nadzor u okviru Katedre za Računovodstvo i poslovne finansije, uža naučna oblast Računovodstvo i revizija. Dodiplomske i master studije završila je na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Banjoj Luci.

Objavljivala je radove iz oblasti računovodstva i revizije u časopisima "Financing", "Acta Economica", učestvovala je na međunarodnim konferencijama kao što je EBES 2014, kongresima u regionu organizovanim od strane Saveza računovođa i revizora Republike Srpske, Instituta računovođa i revizora Crne Gore i Glavne službe za reviziju Republike Srpske. Spoljni saradnik je u revizorskoj kući "Bl revizor" d.o.o. Banja Luka, gdje je bila član revizorskih timova u angažovanju na reviziji za mnoga privredna društva u Bosni i Hercegovini.

od takvih plasmana koji će usmeriti kapital gde će se najprofitabilnije upotrijebiti. Kreditorima su bitne informacije na osnovu kojih oni mogu pratiti da li će njihovi zajmovi i pripadajuće kamate biti vraćene u ugovorenom roku. Kada je riječ o dobavljačima i drugim povjeriocima bitno je da imaju uvid u sposobnost preduzeća da na vreme izmiruju svoje obaveze. Što se tiče vlade, ona na osnovu informacija o poslovanju privrednih subjekata vrši definisanje poreske politike kao i brojne statističke analize. I na kraju, javnost je zainteresovana za trendove i razvoj privrednog subjekta koji vršenjem svoje djelatnosti pruža doprinos razvoju lokalne ekonomije. (Hajnrih i Suljović, 2010, str. 23). Jedan od glavnih motiva koje imaju kompanije i zbog koga objavljuju finansijske izvještaje jeste prikupljanje finansijskih sredstava koje će koristiti u daljem poslovanju. Na osnovu finansijskih izvještaja potencijalni investitori i povjerioci procjenjuju postojeću imovinsku poziciju i perspektivu preduzeća i donose odluku da li će uložiti finansijska sredstva u datu kompaniju. Na drugoj strani, postojeći investitori odlučuju da li će zadržati udjele u nekoj kompaniji ili ih jednostavno prodati. Investitori koji danas ulažu u kompaniju očekuju prinos od ulaganja u budućnosti tako da kompanije koje preuzimaju investicije moraju stvoriti buduće ekonomske koristi i osigurati investitorima prinos od ulaganja. Dakle, svi korisnici su zainteresovani za finansijske izvještaje da bi doneli ekonomske odluke o kupovini, držanju ili prodaji udjela u kapitalu; da bi ocijenili upravljanje ili odgovornost menadžmenta; da bi ocijenili sposobnost entiteta da plaća i obezbjeđuje druga primanja svojim zaposlenima; da bi utvrdili poreske politike; kako bi utvrdili dobit i dividende za raspodelu i da bi pripremili i koristili statistiku nacionalnog dohotka.

Karakteristike koje poboljšavaju značaj informacija prezentovanih u finansijskim izvještajima koje su relevantne i vjerodostojno predstavljene su:

- Uoporedivost. Informacije dobijene iz izveštaja su od veće koristi ukoliko se mogu porediti sa sličnim informacijama o drugim privrednim subjektima. Uoporedivost kao kvalitativna karakteristika dozvoljava korisnicima da odrede i razumiju sličnosti i razlike između stavki.
- Provjerljivost. Ova karakteristika ukazuje na to da različito obavješteni i nezavisni posmatrači mogu da postignu koncenzus, mada ne i potpunu saglasnost, da dati opis čini vjerodostojno predstavljanje.
- Blagovremenost. Informacije su dostupne donosiocima odluka blagovremeno tako da mogu da utiču na njihove odluke. Opšte je poznato da što su neke informacije starije, samim tim su manje korisne.
- Razumljivost. Klasifikovanje, opisivanje i prezentovanje informacija na jasan i sažet način čini te informacije razumljivim. Finansijski izveštaji se pripremaju za korisnike koji su u razumnoj meri upoznati sa poslovnim i ekonomskim aktivnostima i koji proučavaju i analiziraju informacije sa dužnom pažnjom. Međutim, čak i dobro informisanim i pažljivim korisnicima može biti potrebna pomoć savetnika da bi razumjeli informacije o nekim složenim ekonomskim pitanjima (Konceptualni okvir za finansijsko izvještavanje, 2010, str. 13).

Ukoliko informacije sadržane u finansijskim izvještajima sadrže ove karakteristike onda je sasvim jasno da će i proces revizije u tom preduzeću da se odvija nesmetano. Stoga, kvalitetno finansijsko izvještavanje predstavlja jedan od ključnih uslova za efikasno obavljanje procesa revizije, kao i za visokostandardizovan revizorski izvještaj.

ULOGA REVIZIJE U DAVANJU KREDIBILITETA FINANSIJSKIM IZVJEŠTAJIMA

Koncept materijalnosti revizor primjenjuje kada planira i sprovodi reviziju, kao i prilikom procjene efekata koje identifikovane greške imaju na reviziju, kao i uticaj neispravljenih grešaka na finansijske izvještaje (Međunarodni standardi i saopštenja revizije, kontrole kvaliteta, pregleda, ostalih uveravanja i srodnih usluga, 2011, str. 81). Greške i propusti se smatraju materijalno značajnim ukoliko utiču na ekonomske odluke korisnika, koje se donose na osnovu finansijskih izvještaja.

Međunarodni standardi revizije sadrže ciljeve, zahtjeve i primjenu, kao i drugi materijal kojim se objašnjava i pomaže revizoru da stekne uvjerenje u razumnoj mjeri. Međunarodni standardi revizije zahtijevaju da revizor profesionalno rasuđuje i zadrži profesionalni skepticizam tokom planiranja i sprovođenja revizije i, između ostalog:

- utvrdi i procjeni rizike od materijalno pogrešnih iskaza, bilo da su izazvani kriminalnom radnjom ili greškom, na osnovu razumijevanja entiteta i njegovog okruženja, uključujući i internu kontrolu entiteta,
- pribavi dovoljno adekvatnih revizorskih dokaza o tome da li postoje materijalno pogrešni iskazi, putem osmišljavanja i primjene prikladnih odgovora na procjenjene rizike,
- formira mišljenje o finansijskim izvještajima koji se bazira na zaključcima koji se donose na osnovu prikupljenih revizorskih dokaza (Međunarodni standardi i saopštenja revizije, kontrole kvaliteta, pregleda, ostalih uveravanja i srodnih usluga, 2011, str. 81).

Ukoliko se desi da revizor ne može da stekne uvjerenje u razumnoj mjeri, a mišljenje sa rezervom u datim okolnostima nije dovoljno za izvještavanje korisnika finansijskih izvještaja, Međunarodni standardi revizije nalažu da revizor izrazi uzdržavajuće mišljenje ili da se povuče sa angažovanja.

Neophodno je u procesu davanja kredibiliteta finansijskim izvještajima staviti akcenat na profesionalni skepticizam revizora radi kritičke procjene revizijskih dokaza. Ovo uključuje ispitivanje kontradiktornih revizijskih dokaza i pouzdanost dokumenata i odgovora na pitanja koja su dobijena od rukovodstva i lica ovlašćenih za upravljanje. Od revizora se ne može očekivati da zanemari prethodno iskustvo gdje su rukovodstvo entiteta i lica ovlašćena za upravljanje pokazala integritet i postupala iskreno. Međutim, vjerovanje da rukovodstvo entiteta i lica zadužena za upravljanje imaju integritet i da su iskrena, ne oslobađa revizora obaveze da zadrži stav profesionalnog skepticizma niti mu dozvoljava da se, prilikom sticanja uvjerenja u razumnoj mjeri zadovoljava revizijskim dokazima koji su neuverljivi. Profesionalno rasuđivanje je od suštinskog značaja za pravilno sprovođenje revizije kao i prilikom donošenja odluka o materijalnosti i revizijskom riziku, prirodi, vremenskom okviru i obimu revizijskih procedura, procjeni da li je prikupljeno dovoljno relevantnih revizijskih dokaza, procjeni profesionalnog rasuđivanja rukovodstva u primjeni okvira finansijskog izvještavanja entiteta, kao i donošenje zaključaka na osnovu prikupljenih dokaza.

STANDARDIZOVAN I IZMIJENJEN REVIZORSKI IZVJEŠTAJ U CILJU POVEĆANJA TRANSPARENTNOSTI OBAVLJENE REVIZIJE

Prilikom obavljanja revizorskog posla, revizor sastavlja i prezentuje izvještaj kao vrstu pisanog dokaza o pruženoj usluzi, a taj se izvještaj naziva revizorski izvještaj. Revizorski

izvještaj je vrsta pisma revizora koje se objavljuje na početku ili na kraju finansijskih izvještaja u kojem nezavisni revizor uz ostalo izražava svoje mišljenje o tome je li finansijski položaj i rezultat društva prezentovan istinito i fer u finansijskom izvještaju društva (Miletić, 2011, str. 107).

Postoje različiti nazivi za izvještaj nezavisnog revizora, kao što su revizorski izvještaj, izvještaj ovlaštenog revizora i revizorsko mišljenje. Revizorski izvještaj, odnosno, njegovo sastavljanje i prezentovanje uređuje se smjernicama Međunarodnih standard revizije koje propisuje Odbor za međunarodne standard revizije u uvjeravanja, a u skladu sa osnovnim ciljevima revizora. Ti ciljevi su: da formira mišljenje o finansijskim izvještajima koji se zasniva na procjeni zaključaka izvedenih na osnovu pribavljenih revizijskih dokaza; i da jasno izrazi mišljenje putem pisanog izvještaja u kome se opisuje osnov za dato mišljenje.

Formiranje mišljenja i izvještavanje o finansijskim izvještajima predstavlja završnu fazu u reviziji finansijskih izvještaja.

Prije nego što revizor izda mišljenje, on mora da obavi završne revizorske postupke. Ti postupci se odnose na ukupnu analizu prikupljenih revizorskih dokaza, izvršavanje konačnih analitičkih i drugih postupaka, dobijanje izjave advokata ili pravnika o sporovima utvrđivanje događaja nakon izvještajnog perioda, izvršavanje pregleda i analizu kompletnog materijala koji ide uz izvještaj, dobijanje pisane izjave uprave i izvršavanje kontrole kvaliteta svih sprovedenih revizorskih postupaka (Božić i Kondić, 2012, str. 452). Kada se završi sveukupna analiza onda se vrši priprema revizijskog izvještaja, zatim se pravi nacrt i, na kraju se vrši pregledanje i potpis izvještaja od strane revizora angažovanog za obavljanje procesa revizije.

Izvještaj revizora treba da sadrži jasno izraženo mišljenje o tome da li su finansijski izvještaji po svim bitnim pitanjima sastavljeni u skladu sa prihvaćenim računovodstvenim principima i međunarodnim standardima. Revizorsko mišljenje predstavlja kombinaciju nekoliko različitih revizorskih procjena i zaključaka. Radi se o procjenama:

- Adekvatnosti revizorske evidencije;
- Materijalnosti problematičnih oblasti;
- Adekvatnosti računovodstvene politike i primjenjenog načina objavljivanja;
- Integriteta i poštenja upravljačkih organa;
- Finansijske snage ili slabosti preduzeća.

Međunarodni standardi koji se odnose na izvještavanje revizije su:

- MSR 700 – Formiranje mišljenja i izvještavanje i izvještavanje o finansijskim izvještajima,
- MSR 701 – Komuniciranje o ključnim revizijskim pitanjima u nezavisnom izvještaju revizora.
- MSR 705 – Modifikacije mišljenja u izvještaju nezavisnog revizora,
- MSR 706 – Paus kojim se skreće pažnja i pasus u vezi sa ostalim pitanjima u izvještaju nezavisnog revizora.

Na osnovu pregleda ovih standarda jasno je zaključiti da postoji uvođenje novog Međunarodnog standarda revizije, MSR 701 koji se odnosi na komunikaciju o ključnim revizijskim pitanjima. Svrha ovog standarda je da se ukazivanjem na ključna revizijska pitanja, posao revizora učini transparentnijim. Bitno je naglasiti da se ovaj standard primjenjuje u procesu obavljanje revizije preduzeća koja se kotiraju na berzi, ali ovaj standard se takođe može primjenjivati i na revizije finansijskih izvještaja drugih preduzeća. Važnost ovog standarda se ogleda u tome da korisnici finansijskih izvještaja dobijaju dodatne informacije o pitanjima koja su, po mišljenju revizora, bila najznačajnija u reviziji finansijskih

izvještaja. Smatra se da su ključna pitanja one oblasti finansijskog izvještavanja ona koja su zahtijevala najkompleksnije i najznačajnije rasuđivanje rukovodstva i one oblasti na koju se revizor najviše orijentisao u skladu sa identifikovanim rizikom. Broj pitanja koja će biti određena kao ključna zavisiće od veličine i kompleksnosti entiteta, prirode poslovanja i okruženja entiteta, te činjenica i okolnosti revizorskog angažmana. (Poljašević, 2015, str. 6).

Forma i sadržaj izvještaja o reviziji su definisani Međunarodnim standardima revizije Prema IFAC-ovom standardu ISA 700, revizorski izvještaj treba da sadrži sljedeće elemente (Međunarodni standardi i saopštenja revizije, kontrole kvaliteta, pregleda, ostalih uveravanja i srodnih usluga, 2011, str. 672):

- Naziv izvještaja. U nazivu izvještaja se koristi riječ „nezavisan”, jer se na taj način korisnicima izvještaja sugerise da je izveštaj nepristrasan. U skladu sa tim, odgovarajući nazivi su: „Nezavisan izvještaj revizora”, „Izvještaj nezavisnog revizora”, „Nezavisno revizorsko mišljenje”.
- Kome je izveštaj upućen (adresat). Izvještaj se adresira na kompaniju, njene akcionare ili upravni odbor.
- Početni ili uvodni pasus. Početni ili uvodni pasus sadrži specifikaciju finansijskih izvještaja koji su bili predmet revizije, kao i datum, odnosno period obuhvaćen tim izvještajima. U početnom pasusu se navodi da je rukovodstvo odgovorno za tačnost finansijskih izvještaja, dok je revizor odgovoran da izrazi stručno mišljenje o tim izvještajima na osnovu izvršene revizije.
- Paus o obimu. Ovaj pasus je posvećen opisu aktivnosti revizora u procesu revizije. Ovde se ističe da je revizija planirana i izvršena u skladu sa opšteprihvaćenim standardima revizije. U pasusu o obimu revizor navodi da su prikupljeni dokazi dovoljni i da obezbjeđuju razumnu osnovu za izražavanje mišljenja o ispitivanim finansijskim izvještajima.
- Paus sa mišljenjem. Ovo je ujedno i najznačajniji dio izvještaja, pa se često cio izveštaj revizora označava kao mišljenje revizora. Reč je o mišljenju, a ne o apsolutnoj tačnosti ili garanciji. Time se želi istaći da su zaključci revizora zasnovani na profesionalnom prosuđivanju. U pasusu sa mišljenjem revizor izražava stav o tome da li finansijski izvještaji istinito i objektivno, po svim materijalno značajnim pitanjima prikazuju finansijsko stanje, rezultate poslovanja i tokove gotovine za godinu, odnosno period obuhvaćen izvještajima i da li su u skladu sa Međunarodnim računovodstvenim standardima.
- Datum izvještaja.
- Adresu revizora.
- Potpis revizora.

U slučaju modifikovanog revizorskog izvještaja kada se stavlja pasus sa osnovom za modifikaciju, a zatim pasus u kome se iznosi mišljenje je došlo do promjene u Međunarodnim standardima revizije. Novi Međunarodni standardi revizije propisuju da pasus u kome se iznosi mišljenje revizora se prezentuje prvi, a nakon toga slijedi osnova za izražavanje mišljenja. Novi standardi nalažu detaljan opis odgovornosti menadžmenta i odgovornosti revizora za načelo stalnosti poslovanja, te se zahtijeva poseban pasus kada postoji materijalna nesigurnost pod nazivom “Materijalna nesigurnost povezana sa načelom stalnosti” (Poljašević, 2015, str. 5).

ZAKLJUČAK

Nivo skepticizama koji poseduju eksterni korisnici finansijskih izvještaja prilikom njihove analize je razumljiv i opravdan, posebno u pogledu istinitosti i objektivnosti finansijskih izvještaja, odnosno u pogledu fer i poštenog prikazivanja performansi preduzeća. Nepovjerenje predstavlja rezultat mnogobrojnih manipulacija, prevara i računovodstvenih trikova koji su imali za cilj da prikriju stvarnu poziciju entiteta i prikažu njegov povoljniji finansijski položaj. Zbog važnosti finansijskih izvještaja koji su osnova za donošenje ekonomskih odluka, neophodno je da se u kontinuitetu poboljšava njihov kvalitet i da se obezbjedi veća pouzdanost informacija koje su u njima prezentovane. Stoga Odbor za međunarodne standarde revizije i uvjeravanja je radio na povećanju transparentnosti revizora kako bi u što većoj mjeri pomogao korisnicima u razumijevanju preduzeća i njegovog poslovanja.

Prema smjernicama novog standarda, revizor o kompleksnim i rizičnim pitanjima raspravlja sa menadžmentom i prezentuje ih u revizorskom izvještaju kako bi korisnike upoznao sa njima, te ukazao na načine na koje je pristupio ovim pitanjima u toku revizije. Takođe, poseban akcenat u revidiranim finansijskim izvještajima je stavljena na načelo stalnosti poslovanja kod kojeg se i od revizora i od menadžmenta zahtijevaju posebne izjave o njihovim odgovornostima za stalnost poslovanja. Na osnovu ovih revidiranih standarda jasno se vidi da se revizijska regulativa uređuje u korist zainteresovanih korisnika kako bi se održalo i podiglo na viši nivo povjerenje u revizijsku profesiju.

REFERENCES

1. Božić R., Kondić N. (2012). Revizija finansijskih izvještaja - Vodič kroz praktičnu reviziju, Banja Luka: Ekonomski fakultet, Finrar d.o.o Banja Luka.
2. Konceptualni okvir za finansijsko izvještavanje, 2010, str. 13.
3. Međunarodni standardi i saopštenja revizije, kontrole kvaliteta, pregleda, ostalih uveravanja i srodnih usluga. (2011). Beograd: Savez računovođa i revizora Srbije sa Savezom računovođa i revizora Republike Srpske i Institutom sertifikovanih računovođa Crne Gore.
4. Miletić, A. Revizorsko izvješće – prvi dio. // *Računovodstvo, revizija i financije* (2011), 1; str. 107.
5. Poljašević J. Novi i izmijenjeni Međunarodni standardi revizije. // *Finrar* (2015), broj 8, godina XVI, UDK 657.6:006.3/.8, str. 4-6)